

07. KADERS VNG-INZET KABINETSFORMATIE

Bijlage bij ledenbrief 3 november 2023: “Uitnodiging Najaars ALV 1 december 2023”

Gevraagd besluit

- Kennis te nemen van de concept-resolutie “Kaders VNG-inzet kabinetsformatie: Gebruik de kracht van lokaal bestuur” (pagina 4-7). De tekst daarvan wordt nog aangepast op basis van gesprekken met de leden en overleg met het kabinet. In de laatste week van november ontvangt u een definitieve tekst van de resolutie
- Bespreken en vaststellen van de definitieve resolutie in de Najaars ALV.

Toelichting

Op basis van de verkiezingsuitslag van 22 november gaan verschillende politieke partijen gesprekken voeren om tot een nieuw kabinet te komen. In deze notitie doen wij u een voorstel voor onze VNG-inzet bij deze formatie. In de komende weken toetsen wij deze resolutie in gesprekken met de leden. Ook vindt nog een overleg plaats met het huidige Kabinet over de financiële positie van gemeenten. Op basis van de opbrengst van deze gesprekken passen we de concept-resolutie aan. In de laatste week van november ontvangt u een definitieve tekst van de resolutie ter bespreking en vaststelling in de Najaars ALV.

In de notitie brengen we bij alle partijen onder de aandacht aan welke grote maatschappelijke opgaven gemeenten een bijdrage willen leveren. En onder welke voorwaarden gemeenten dat kunnen doen. Daarnaast leggen we graag verantwoording af over de wijze waarop we in de afgelopen periode een vervolg hebben gegeven aan de uitkomsten van de ALV van 15 juni jongstleden (resolutie bestuur en moties Leidschendam-Voorburg en Beesel) en onze aanpak in de komende, spannende periode.

Uitvoering moties en resolutie

De afgelopen jaren zijn diverse moties aangenomen over de gemeentefinanciën, uitvoerbaarheid en over specifieke inhoudelijke thema's. In het ALV-voorstel 'verantwoording over uitvoering moties' vindt u de uitgebreide toelichting hoe invulling wordt gegeven aan deze moties. De kernboodschap die we uit deze eerdere moties meenemen is uw zorg dat gemeenten hun taken niet goed kunnen uitvoeren door onduidelijkheid over en tekort aan (structurele) middelen en door wet- en regelgeving die niet aansluit bij de praktijk.

Betekenis verenigingsstrategie 2030 'Stap naar voren'

Tijdens de algemene ledenvergadering van 15 juni heeft u de nieuwe verenigingsstrategie 2030 'Stap naar voren' vastgesteld. Met deze strategie hebben we met elkaar vastgesteld dat gemeenten als volwaardige en zelfbewuste partner willen bijdragen aan maatschappelijke opgaven. Als eerste overheid kunnen we oplossingen bieden en stappen zetten op urgente maatschappelijke thema's waar Nederland nu voor staat. De maatschappelijke thema's die we hierin met elkaar hebben benoemd zijn: bestaanszekerheid, kansgelijkheid, gezond leven en ouder worden, inrichting van Nederland en klimaat & energie. Deze thema's nemen we mee in onze inzet voor de formatie. In een aparte toelichtende notitie vindt u ook de stappen die de VNG volgend jaar zelf op deze thema's zet.

Huidige politieke situatie

Op 7 juli is het kabinet gevallen op het dossier asiel & migratie. De coalitiepartijen konden het niet eens worden over de benodigde maatregelen om met de binnenkomende asielzoekers en migranten om te gaan. Het is een thema waar gemeenten hun verantwoordelijkheid hebben genomen als het gaat om opvang, ondersteuning, integratie en de openbare orde en veiligheid.

Oproep: Laat Nederland niet stilvallen

Met het vallen van het kabinet kwamen ook de noodzakelijke aanpakken van grote maatschappelijke issues als het woningtekort, energiearmoede, bestaanszekerheid stil te staan. Direct na de val van het kabinet hebben VNG en IPO het demissionaire kabinet en het parlement opgeroepen om Nederland niet stil te laten vallen. De maatschappelijke opgaven zijn te urgent om te wachten op een nieuw kabinet. Het zijn voor inwoners en ondernemers onzekere tijden en zij hebben houvast en perspectief nodig. Ook andere maatschappelijke partijen riepen hiertoe op. De Kamer heeft gehoor gegeven aan de brede oproep door bijna niets controversieel te verklaren en door een drietal begroting nog voor de verkiezingen te behandelen. Op 24 oktober zijn daartoe de moties Nijboer en Van Dijk & Van der Graaf aangenomen. De motie Nijboer roept op om de consequenties van de tekorten bij gemeenten en provincies inzichtelijk te maken en voorstellen voor te bereiden om het ravijn te dichten. De motie Van Dijk en Van der Graaf verzoekt de regering om serieus te kijken naar de opschalingskorting als onderdeel van de voorjaarsbesluitvorming en eventuele alternatieven, zoals het bevriezen van de opschalingskorting op het huidige niveau tot en met 2029.

Ondertussen zijn we blijvend in gesprek met het demissionaire kabinet over onze zorgen rondom de gemeentefinanciën. In het overhedenoverleg van 6 september is concreet afgesproken dat het rijk en medeoverheden in kaart brengen:

- Welke plussen en minnen er zijn ontstaan in de financiën van de medeoverheden, inclusief de opschalingskorting;
- Welke mogelijkheden er zijn om incidentele middelen en overschotten in te zetten als structureel dekkingsmiddel;
- Welke varianten er mogelijk zijn voor een aanpassing van de financieringssystematiek;
- Welke mogelijkheden er met de huidige uitvoeringskracht zijn voor het realiseren van de grote maatschappelijke opgaven;

Verkiezingen

Het wordt een spannende verkiezingstijd, met nieuwe partijen en gezichten. De uitkomst van verkiezingen is altijd onvoorspelbaar, dat geldt zeker nu. Vanaf 22 november weten we hoe het nieuwe speelveld eruitziet. Ter voorbereiding op de formatie hebben we de verkiezingsprogramma's bekeken. We zien dat veel partijen aandacht hebben voor de financiële positie van gemeenten en ook de kracht van gemeenten als overheid dicht bij de inwoners wordt duidelijk gezien. Daarnaast zien we dat thema's zoals bestaanszekerheid, wonen, klimaat en asiel & migratie van belang zijn. We moeten er rekening mee houden dat het volgende kabinet naast ambities ook te maken zal krijgen met ingrijpende, noodzakelijke bezuinigingen.

Totstandkoming 'kaders VNG-inzet nieuw kabinet'

Bestaanszekerheid zal een belangrijk thema worden voor een nieuwe coalitie. Daar kunnen wij ons als gemeenten alles bij voorstellen. Dagelijks horen en zien we de zorgen en de impact bij inwoners en ondernemers. Of het nu gaat om het vinden van een woning, het iedere maand kunnen rondkomen of de

juiste zorg en ondersteuning kunnen krijgen. Op dit soort vragen moeten we als overheid een antwoord vinden.

Ons voorstel is om het gesprek met de partijen aan te gaan langs de lijnen van de problemen waar onze inwoners mee te maken hebben. Gemeenten kunnen hier, als eerste overheid, een belangrijke bijdrage leveren aan het formuleren van oplossingen. Wij willen daar het initiatief in nemen, onze nek uitsteken om morgen die hand op de schouder van de inwoner te leggen.

Dat kan als gemeenten daar volwaardig de ruimte voor krijgen. Daarbij gaan betaalbaar, uitvoerbaar en haalbaar hand in hand. Een goede uitgangspositie is nodig om ons aandeel in deze oplossingen waar te kunnen maken. Om deze stappen mogelijk te maken moeten concrete maatregelen worden genomen om de gemeentelijke financiële positie te verbeteren. Alleen dan kunnen gemeenten hun bijdrage leveren aan oplossingen van de problemen van onze samenleving. Wij moedigen de formerende partijen dan ook aan om verder te gaan op de weg die is ingeslagen om hier afspraken over te maken: de moties Nijboer en Van Dijk & Van der Graaf, de afspraken met het demissionaire kabinet en het feit dat gemeentefinanciën in meerdere verkiezingsprogramma's aan de kaak worden gesteld.

Vervolgproces

De inzet van de kabinetsformatie bespreken we breed voorafgaand aan de ALV op 1 december. We doen dit via zes open bijeenkomsten en via de provinciale afdelingen en de netwerken. Tijdens de ALV vragen wij u om de kaders van onze inzet vast te stellen. Op basis van deze kaders maken wij de formerende partijen duidelijk op welke punten wij het nodig achten om gezamenlijk het gesprek aan te gaan. Wij beroepen ons hierbij op de Code Interbestuurlijke verhoudingen, artikel 7. Intussen werken wij onze inhoudelijke inzet verder uit langs de vier pijlers uit figuur 1.

Figuur 1: pijlers voor inzet kabinetsformatie

Deze inzet wordt via de commissies en de diverse tafels die voor verschillende onderwerpen zijn ingericht verder vormgegeven. Ook betrekken we het nieuw in het leven geroepen Regioberaad bij de verdere uitwerking en organiseren we bijeenkomsten rondom cruciale momenten om u verder bij te praten.

Met inachtneming van het bovenstaande vragen wij u in te stemmen met de bijgevoegde kaders voor de VNG-inzet richting het nieuwe kabinet: 'Gebruik de kracht van lokaal bestuur'.

Concept-resolutie “Kaders VNG-inzet kabinetsformatie: Gebruik de kracht van lokaal bestuur”

Gebruik de kracht van lokaal bestuur

Inwoners en ondernemers hebben grote zorgen over hun bestaanszekerheid, over de toekomst van Nederland. Hoe betaal ik mijn rekeningen, krijg ik de noodzakelijke zorg, heb ik een dak boven mijn hoofd? Inwoners in het landelijk gebied willen perspectief voor bijvoorbeeld de landbouw en de terugloop van voorzieningen. Het volgende kabinet staat voor de uitdaging om oplossingen te vinden voor deze maatschappelijke opgaven. Daarbij moet zij het vertrouwen van inwoners in het optreden van de overheid terugwinnen. Dat begint bij betrouwbaar en benaderbaar zijn, bij responsief en transparant zijn. Doen wat je zegt, en zeggen wat je doet. Dat kan een nieuw kabinet niet alleen. Dit vraagt om een intensieve samenwerking tussen gemeenten en rijk.

Als gemeenten zijn wij onderdeel van de oplossingen voor deze grote maatschappelijke vraagstukken. Wij staan dicht bij onze inwoner: we betrekken hen bij totstandkoming van nieuw beleid en uitvoering. Wij geven de overheid een persoonlijk gezicht in het contact met onze inwoners en geven inzicht in de noodzaak van sommige keuzes, ook als die soms pijnlijk zijn. Tegelijkertijd zijn we wendbaar en flexibel, herkenbaar en laagdrempelig. Dit stelt ons in staat om kleinschalige oplossingen te vinden voor levensgrote problemen. Problemen die van plek tot plek kunnen verschillen en dus om eigen oplossingen vragen.

Om deze lokale kracht maximaal te benutten, vragen we om ons hier als lokale democratie en lokaal bestuur goed op toe te rusten. Dit vraagt scherpe keuzes. We willen met een nieuw kabinet tot een vruchtbare samenwerking komen die gebaseerd is op onderling vertrouwen en respect voor elkaars positie en verantwoordelijkheden. Een partner waar we op kunnen bouwen zodat we een betrouwbare overheid kunnen zijn. Zo kunnen we doelgericht de lokale besluitvorming en uitvoering waarmaken.

Gemeenten dragen bij aan het oplossen van de grote problemen in onze samenleving...

Elke dag zien en horen gemeentebestuurders de zorgen over bestaanszekerheid, kansengelijkheid, gezond leven, inrichting van Nederland, klimaat en energie, en asiel en migratie in de samenleving. Wij kunnen en willen hier daadkrachtig en voortvarend mee aan de slag gaan door het initiatief te nemen. Door onze nek uit te steken en een stap naar voren te zetten. Voor onze inwoners en met andere partijen.

Bestaanszekerheid

We zien dat steeds meer inwoners moeite hebben om rond te komen. Het is onze taak als gemeenten om deze inwoners zekerheden te bieden in een onzekere wereld. We willen ons richten op maatwerk in bijzondere situaties. Daarvoor moet de landelijke basis op orde zijn en moet er een goede balans zijn tussen rijk en gemeenten. Om een menswaardig bestaan veilig te stellen, moeten er politiek fundamentele keuzes worden gemaakt. Basisvoorzieningen als zorg, onderwijs, wonen en kinderopvang moeten toegankelijk en betaalbaar zijn.. Bijvoorbeeld door het verhogen van het sociaal minimum en het vereenvoudigen en herzien van het (belasting- en toeslagen)stelsel.

Kansengelijkheid (jeugd en onderwijs)

We willen de meest kwetsbare gezinnen kunnen blijven helpen. Met de Hervormingsagenda Jeugd en het toekomstscenario Kind en Gezinsbescherming worden goede stappen gezet richting kansengelijkheid. Voor de continuïteit van de jeugdhulp is financiële zekerheid nodig vanaf 2026. Ook is op korte termijn inzicht nodig over hoe de inperking van de reikwijdte in de wet op jeugdhulp eruit gaat zien. Daarnaast vragen we om onderwijshuisvesting als topprioriteit te benoemen: er liggen diverse rapporten die klip-en-klaar zijn over het belang hiervan voor de kansen van alle jongeren.

Gezond leven en ouder worden

Om het zorgstelsel toekomstbestendig te maken, moeten nu keuzes gemaakt worden die in brede zin bijdragen aan gezond leven en ouder worden. We willen met het rijk in een gezamenlijke agenda toewerken naar een passend kader voor de Wmo, als fundament van een houdbaar zorgstelsel. Daarbij horen instrumenten die gemeenten helpen om vanuit verschillende domeinen samen te werken en te sturen op woningbouwprogrammering. Zo kan de overheid daadwerkelijk voorzien in huisvestingsmogelijkheden van aandachtsgroepen. Ook pleiten wij voor structurele middelen voor versterking van preventie, publieke gezondheid en een sociale basis.

Asiel en migratie

Gemeenten kunnen een bijdrage leveren aan een flexibel en effectief opvang- en migratiesysteem. Betrouwbaar rijksbeleid gericht op de lange termijn, wetgeving waarin de taken van gemeenten zijn vastgelegd, en voldoende middelen en capaciteit in de hele keten zijn daarvoor randvoorwaardelijk. Zo komen we tot een migratiesysteem dat kan rekenen op draagvlak in wijken, dorpen en steden, menswaardig is en zorgt voor goede integratie van nieuwkomers. Een systeem waarbij de basisvoorwaarden weer op orde zijn.

Klimaat en energie

In de uitvoering van het klimaatakkoord is samenwerking tussen gemeenten, rijk, provincies en waterschappen niet alleen kansrijk, maar ook noodzakelijk. Gemeenten nemen hun verantwoordelijkheid en gaan voorop in de uitvoering van de maatregelen uit het klimaatakkoord. Daarbij moeten we steeds oog houden voor haalbaarheid en betaalbaarheid van deze ambitieuze doelen met een duidelijke en hanteerbare boodschap voor onze inwoners. Koersvast met een blik die verder richt dan 2030, maar kijkt naar de klimaatdoelen van 2050.

Woningbouw en inrichting Nederland

De fysieke ruimte in Nederland is schaars en de opgaven zijn groot. Vanuit de visie voor een gebied of wijk leggen gemeenten een stukje van de puzzel: het realiseren van nieuwe woningen, zorgen voor bereikbaarheid, het behoud en uitbreiden van natuur, het vinden van een plekje voor bedrijven en ondernemers. Maar de opgaven stapelen zich steeds verder op. Om te voorkomen dat Nederland op slot komt moeten moeilijke keuzes gemaakt worden. Het is aan het rijk om knopen door te hakken op hoofdlijnen en hoofdstructuren. Wij kleuren deze keuzes, samen met bedrijven en inwoners, verder in.

... daarvoor is een goede uitgangspositie nodig!

Wij staan klaar om onze bijdrage te leveren aan deze en andere maatschappelijke thema's. Dat doen we met onze partners in wijken, vanuit de leefwereld van onze inwoners. Daarvoor hebben we wel een goede uitgangspositie nodig. We moeten als gelijkwaardige partners met elkaar optrekken. Daar hoort ook een goede financiële uitgangspositie bij. En omdat er in het hele land schaarste is aan personeel, worden uitvoerbaarheid en digitalisering steeds belangrijker voor een goede uitgangspositie. Door de keuzes van het vorige kabinet is de samenwerking verlamd geraakt en het onderling vertrouwen geschaad. We geven een aantal punten mee die nodig zijn om ons een goede start te geven voor onze bijdrage aan de opgaven van deze tijd.

Afschaffen van de opschalingskorting

Een dringend advies, dat ook in menig verkiezingsprogramma is te vinden, is het afschaffen van de opschalingskorting. Inmiddels is breed erkend dat deze korting geen onderbouwing kent. Terugdraaien van deze korting verkleint het gat voor gemeenten in 2026 met € 675 miljoen.

Herstel van het accres vanaf 2026

Gemeenten zijn gemiddeld voor 57% van hun inkomsten afhankelijk van het gemeentefonds, maar voorsommige gemeenten is dat zelfs meer dan 80%. Kabinet Rutte IV heeft eenzijdig een nieuwe financieringssysteem aangekondigd. Vooruitlopend daarop is het gemeentefonds gekort met ongeveer € 2,2 miljard. De aangekondigde nieuwe financieringssysteem is er niet gekomen, maar de korting blijft wel staan. Een volgend kabinet moet zich rekenschap geven van het feit dat deze korting reële gevolgen gaat hebben: investeringen worden uitgesteld of geannuleerd en er zal bezuinigd moeten worden op de uitvoering van vrijwel alle gemeentelijke taken als deze korting niet wordt hersteld.

Indexering van de fondsen passend bij stijgende kosten op wettelijke (zorg)taken

Bij de Voorjaarsnota 2023 is eenzijdig een nieuwe normeringssystematiek gepresenteerd: het rijk wil voortaan het accres koppelen aan de gemiddelde groei van het BBP over de afgelopen 8 jaar – een percentage van ongeveer 1,6% - 1,8%. Er ligt nu een systematiek voor waarover door de Tweede Kamer nooit inhoudelijk is gedebatteerd en waarmee gemeenten en provincies niet akkoord zijn gegaan. Hoewel deze systematiek stabiel is, schiet ze tekort om de groei van de uitgaven voor zorgkosten van gemeenten en beheer en onderhoud van infrastructuur, OV en natuurbeheer van provincies op te vangen. Die kosten stijgen namelijk harder dan het gemiddelde BBP. Daarnaast leidt de nieuwe berekeningswijze tot schommelingen met een extra nadeel. De systematiek moet daarom aangepast worden om te voorkomen dat er een jaarlijks groeiend tekort ontstaat.

In balans brengen van taken en middelen

Gemeentebegrotingen kijken vier jaar vooruit. Vanwege het financiële gat in 2026 en verder kunnen zij nu veel beperkter structurele uitgaven plannen. Er kan bijvoorbeeld geen vast personeel worden aangenomen voor structurele taken. Gemeenten starten begin 2024 met het opstellen van hun meerjarenbegroting 2025-2028. Het is dan noodzaak om gezamenlijk te kijken welke taken nog binnen de beschikbare middelen en op welke wijze kunnen worden uitgevoerd. Of we moeten noodgedwongen bezuinigingen in gang gaan zetten op woningbouw, zorg, beheer en onderhoud en andere belangrijke zaken. Het BMC-rapport en het advies van de Taskforce Taken en Middelen o.l.v. Alexander Rinnooy Kan geven aan op welke terreinen dit zijn weerslag heeft.

Het corrigeren van de ingrepen op het gemeentefonds en de normering daarvan moet met voorrang gebeuren. Dit is noodzakelijk om de basis op orde te brengen. Daarnaast moeten we ook het gesprek blijven voeren over bestaande tekorten op huidige taken. Te denken valt bijvoorbeeld aan onderwijshuisvesting en de uitvoering van de participatiewet. Bij deze gesprekken moeten ook aspecten als de arbeidsmarktkrapte betrokken worden.

Meer algemene en minder specifieke uitkeringen

Gemeenten hebben op dit moment te maken met veel specifieke uitkeringen. Dit beperkt de beleidsvrijheid van gemeenten en geeft veel administratieve lasten. De VNG roept een nieuw kabinet dan ook op om de algemene uitkeringen weer met enthousiasme te benutten om gemeenten te bekostigen.

Geen aanvullende bezuinigingen

Gelet op de grote maatschappelijke opgaven waar gemeenten een rol in spelen en de huidige toestand van de gemeentefinanciën, achten wij het vanzelfsprekend dat er geen enkele ruimte is voor extra of aanvullende bezuinigingen. Dit zou de goede uitgangspositie van gemeenten teniet doen.

Versterking partnerschap

We werken aan oplossingen die werken in onze buurten, wijken en gebieden. Oplossingen die uitlegbaar zijn aan onze inwoners en die uitvoerbaar voor onze organisaties. We brengen daarom graag onze praktijkkennis vanaf de start in. We vragen om in de interbestuurlijke verhouding meer zekerheden in te bouwen dat nieuwe plannen ook uitvoerbaar en effectief zijn. De Code interbestuurlijke verhoudingen en de Uitvoerbaarheidstoets decentrale overheden zijn daarin onmisbaar, evenals een uitvoeringstoets door de VNG en gemeenten zelf. Daarmee zijn we er nog niet: professionals, data en ICT, en geld zijn komende jaren schaars(er) in beschikbaarheid of aanpassingsvermogen. Maak samen met ons heldere keuzes waar gemeenten écht het verschil kunnen maken en welke taken beter centraal uitgevoerd kunnen worden – en stel hen hier ook toe in staat. Kijk ook waar vereenvoudiging mogelijk is, voor onze inwoners en onze mensen in de uitvoering.

Alleen samen komen we uit de crisisstand en gaan we naar lange termijn oplossingen. Alleen samen kunnen wij een slagvaardige overheid zijn, die doet wat het belooft en waar de burger op vertrouwt.